

Conjunctuurbericht

Centraal Bureau voor de Statistiek

december 2003

- **Algemeen: weinig verandering**
- **Afzetzprijzen industrie: vrijwel onveranderd**
- **Investeringsverwachting: uitstel van 2003 naar 2004**

Algemeen

In het donkere conjunctuurbeeld van december zijn er enkele lichtpuntjes zichtbaar, veel indicatoren blijven echter onveranderd negatief. In het derde kwartaal is de consumptie 1,7% lager dan een jaar eerder. De uitgaven aan duurzame goederen zijn het meest teruggelopen. Veel ondernemers in de industrie stellen hun investeringen uit in afwachting van gunstiger economische tijden. In 2003 verwachten de ondernemers, volgens de investeringsenquête van dit najaar, 1% minder te investeren dan in 2002. In het voorjaar was nog sprake van een verwachte groei van 8%. In het bedrijfsleven zijn er in het derde kwartaal van dit jaar 128 duizend banen minder dan een jaar eerder. De toename van het aantal banen bij de zorg en overheid kan dit verlies niet compenseren, zodat per saldo 45 duizend banen verloren zijn gegaan. De werkloosheid loopt in september–november verder op. Lichtpuntjes zijn er ook. De waarde van de goederenuitvoer is in oktober ten opzichte van vorig jaar ondanks iets lagere uitvoerprijzen met 1% toegenomen. De industriële productie is in oktober vrijwel gelijk aan die een jaar eerder; daarmee deed de industrie het beter dan in het derde kwartaal. De inflatie is, evenals vorige maand, ongewijzigd op een laag niveau gebleven.

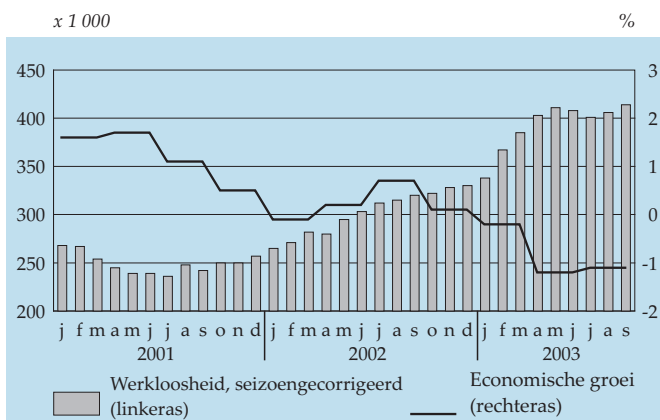
Afzetzprijzen industrie

De afzetzprijzen van Nederlandse industriële producten waren in oktober 2003 gemiddeld 0,1% lager dan in september. De afzet in het binnenland is voor het eerst in vijf maanden in prijs gedaald, en wel met 0,4%. De geëxporteerde goederen zijn 0,2% duurder geworden. De daling van de afzetzprijzen is getemperd door de gestegen prijzen op de aardolie Markt. Wordt de prijsontwikkeling in de aardolie-industrie niet meegenomen dan waren de afzetzprijzen 0,5% lager dan in september. Vergeleken met oktober 2002 zijn de afzetzprijzen nu 0,9% lager. De verbruikte grondstoffen en halffabrikaten zijn in oktober 1,4% duurder geworden ten opzichte van een maand eerder. De verbruiksprijzen lagen in september nog 0,8% lager dan de maand ervoor. In Nederland aangeschafte grondstoffen en halffabrikaten zijn 2,2% duurder geworden, voor ingevoerde verbruiksgoederen is 0,6% meer betaald. Vergeleken met dezelfde maand van vorig jaar liggen de verbruiksprijzen gemiddeld 1,4% hoger.

Investeringsverwachting

In het najaar van 2003 verwachten industriële ondernemers in 2003 voor een bedrag van 7,6 miljard euro aan investeringen in gebruik te nemen. Dat is 1% minder dan in 2002. In het voorjaar werd nog een investeringstoename van 8% verwacht. Voor 2004 verwachten de ondernemers in de industrie 8% minder te investeren dan in 2003. Afgelopen voorjaar werd nog een afname van 19% voorzien. Dit wijst erop dat investeringen zijn doorgeschoven naar de toekomst. Van de in het voorjaar verwachte investeringen werd een klein deel geschrapt. Vooral kleinere ondernemers in de industrie zien van hun investeringsplannen af. Grote ondernemingen hebben vooral investeringen doorgeschoven naar 2004. Veel ondernemers in de industrie vinden het economisch tij niet gunstig voor het doen van investeringen. Bovendien zijn zij, evenals in het voorjaar, voorzichtig als het gaat om de voorgenomen investeringen voor 2004. Ondernemers in de aardolie-industrie zien hun investeringen in 2004 nog wel groeien.

Werkloze beroepsbevolking en economische groei

Conjunctuurbericht naar website

Vanaf begin januari 2004 staat op de website van het CBS de meest actuele versie van het Conjunctuurbericht.

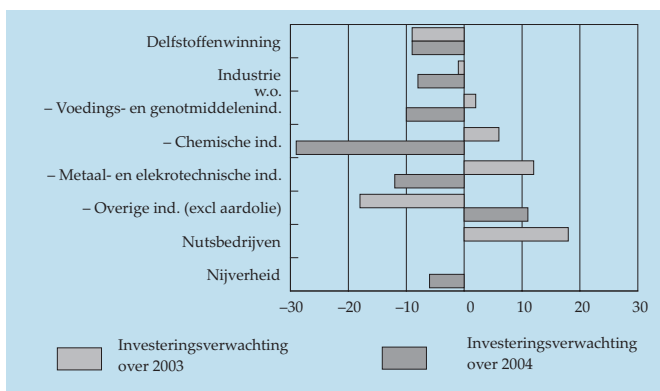
Dagelijks worden de nieuwste cijfers op conjunctuurgebied opgenomen en toegelicht.

www.cbs.nl

Dit is het laatste Conjunctuurbericht in gedrukte vorm

Investeringsverwachtingen, najaar 2003

Procentuele waardemutatie t.o.v. het voorgaande jaar

Kerngegevens recente ontwikkelingen

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1996/00 gemidd.	2001	2002	2002			2003			2003		
				4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	aug.	sept.	okt.	nov.	
Economische kernvariabelen (volume)												
Bruto binnenlands product	3,7	1,2	0,2	0,1	-0,2	-1,2	-1,1	-	-	-	-	-
Invoer goederen en diensten	7,7	2,4	-0,2	2,9	1,1	-0,5	-0,6	-	-	-	-	-
Consumptie	3,4	2,3	1,8	1,7	0,8	-0,1	-0,1	-	-	-	-	-
Overheid	2,2	4,2	3,8	3,8	2,6	2,3	2,7	-	-	-	-	-
Huishoudens nationaal	4,0	1,4	0,8	0,7	-0,1	-1,4	-1,7	-2,7	-1,0	-	-	-
w.o. Huishoudens binnenland	4,0	1,2	0,9	0,9	0,3	-1,4	-1,7	-2,7	-1,0	-	-	-
w.v. Voedings- en genotmiddelen	1,4	0,2	0,7	-0,4	1,2	-0,5	-0,9	-4,3	0,3	-	-	-
Duurzame consumptiegoederen	6,4	0,4	1,7	2,8	0,4	-3,6	-4,7	-5,3	-4,0	-	-	-
Overige goederen	2,9	1,9	0,4	-0,3	1,1	-1,9	-3,0	-4,7	-0,6	-	-	-
Diensten	4,1	1,7	0,8	0,7	-0,3	-0,5	-0,3	-0,6	-0,2	-	-	-
Bruto investeringen in vaste activa	5,2	-0,1	-4,5	-7,8	-5,4	-3,5	-2,0	-	-	-	-	-
Bedrijven	5,4	-1,1	-5,7	-8,7	-5,2	-3,4	-2,2	-	-	-	-	-
Overheid	4,4	6,2	2,0	-3,0	-6,5	-3,7	-1,2	-	-	-	-	-
Uitvoer goederen en diensten	7,4	1,7	0,1	2,3	1,1	-1,2	-1,5	-	-	-	-	-
Productie (volume)												
Delfstoffenwinning	-0,5	5,9	1,2	5,5	9,5	-20,2	-19,0	-9,1	-21,5	-4,7	-	-
Industrie	2,6	-0,9	-1,6	-1,3	-0,5	-1,6	-1,6	-0,4	-1,1	-0,2	-	-
Energie- en waterleidingbedrijven	-0,4	6,4	1,2	2,7	3,7	0,7	2,3	3,8	3,7	3,7	-	-
Bouwnijverheid	2,5	2,2	-3,2	-8,1	-5,2	-1,3	-	-	-	-	-	-
Prijzen												
Consumentenprijsindex (CPI) ¹⁾	2,2	4,5	3,5	3,1	2,4	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0
Productenprijzen industrie afzet	2,7	1,3	-1,0	3,4	6,0	0,6	-0,2	0,4	-0,9	-0,9	-	-
Productenprijzen industrie verbruik	4,0	0,1	-1,9	4,5	9,2	-0,2	0,9	3,0	-0,2	1,4	-	-
Aardolie, North Sea Brent (in \$ per barrel)	19,92	24,97	25,06	26,56	30,92	26,25	28,23	29,40	26,99	29,40	28,78	28,78
Goud (in euro per 1 gram fijn)	9,31	9,91	10,75	10,56	10,77	10,01	10,58	10,57	11,06	10,61	10,91	10,91
Caio-lonen												
Particuliere bedrijven	2,7	4,2	3,5	3,2	3,2	2,7	2,5	2,5	2,4	2,3	2,3	2,3
Overheid	2,4	4,4	4,3	4,0	3,1	4,0	3,1	3,1	3,1	2,9	2,7	2,7
Gesubsidieerde sector	2,1	5,2	4,2	4,1	4,0	3,1	2,2	2,4	2,2	2,2	2,2	2,2
Stemming ²⁾ (in %)												
Productenvertrouwen industrie	3,8	-1,1	-1,6	-1,6	-5,7	-7,5	-6,4	-7,0	-4,8	-3,0	-3,8	-3,8
Consumentenvertrouwen	14,4	-0,9	-20,3	-31,8	-36,0	-36,3	-35,0	-32,4	-33,9	-35,8	-32,1	-32,1
Economisch klimaat	12,3	-24,8	-39,2	-53,7	-61,8	-59,6	-53,5	-48,5	-49,4	-54,4	-44,3	-44,3
Koopbereidheid	15,8	15,0	-7,7	-17,3	-18,7	-20,7	-22,7	-21,7	-23,6	-23,5	-23,9	-23,9
Arbeidsmarkt												
Aantal banen van werknemers (x 1000)	6 871	7 451	7 509	7 513	7 482	7 491	7 493	-	-	-	-	-
Arbeidsvolume werknemers	3	2	0	0	-1	-1	-1	-	-	-	-	-
Aantal vacatures (x 1000)	134	197	149	121	124	125	-	-	-	-	-	-
Werkloze beroepsbevolking ³⁾ (x 1000)	368	251	302	318	377	403	413	413	407	424	-	-
Aantal uren uitzendkrachten	-	-2	-5	-4	-	-	-	-	-	-	-	-
Uitgesproken faillissementen ⁴⁾	-1	27	23	22	20	52	21	17	49	11	-	-
Geld en krediet												
CBS-herbeleggingsindex ⁵⁾	26,0	-19,2	-32,8	7,9	-19,3	17,4	4,3	4,5	-6,5	6,5	0,6	0,6
Spaartegoeden	5,3	10,8	10,7	10,0	10,6	10,7	10,3	10,6	10,4	10,4	-	-
Verstrekt consumptief krediet	10,7	-3,8	1,3	10,0	5,4	0,7	1,8	-3,4	7,1	1,0	-	-
Rente (in %)												
Daggeldrente	3,2	4,4	3,3	3,2	2,8	2,4	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0
Rendement op staatsobligaties	5,0	4,8	4,7	4,2	3,7	3,6	3,8	3,9	3,9	3,9	4,1	4,1
Hypotheekrente	5,7	5,9	5,3	5,0	4,7	4,5	4,3	4,3	4,4	4,4	-	-
Eurozone ⁶⁾												
Bruto binnenlands product	-	1,5	0,8	1,1	0,7	0,2	0,3	-	-	-	-	-
Geharmoniseerde consumentenprijsindex	-	2,3	2,3	2,3	2,3	2,0	2,1	2,1	2,2	2,0	2,2	2,2
Consumentenvertrouwen ²⁾	-	-5	-11	-14	-19	-19	-17	-17	-17	-17	-16	-16
Productenvertrouwen industrie ²⁾	-	-8	-12	-10	-11	-11	-11	-11	-9	-8	-7	-7
Euro (in US\$)	-	0,90	0,95	1,00	1,07	1,14	1,12	1,11	1,12	1,17	1,17	1,17
Europese liquiditeitsmassa (M3)	-	8,4	6,5	6,5	7,5	7,8	6,8	7,8	6,8	-	-	-
Depositorente ECB (in %)	-	3,23	2,21	2,08	1,67	1,33	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

¹⁾ Vóór 2003 o.b.v. CPI-reeks 1995=100; vanaf januari 2003 o.b.v. CPI-reeks 2000=100

²⁾ Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

³⁾ Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand.

⁴⁾ Bedrijven en instellingen exclusief eenmanszaken

⁵⁾ Mutaties t.o.v. voorgaande periode

⁶⁾ Bron: Eurostat

- = gegevens zijn (nog) niet beschikbaar

Gegevens ontwikkeling Nederlandse economie (zie Focus)

	1980	1981	1982	1983	2001	2002	2003
Werkloosheid ¹⁾	3,8	6,0	8,4	10,2	3,4	4,1	5,5
Vacatures ²⁾	-22,6	-47,2	-39,5	4,4	-3,1	-13,6	-25,8
Financieringstekort overheid ³⁾	-4,0	-5,0	-6,2	-5,5	0,0	-1,6	-2,4
Nijverheid ⁴⁾	1,1	-2,0	-4,5	2,0	0,7	-1,5	-2,6
Commerciële dienstverlening ⁴⁾	2,5	-0,1	0,8	3,7	1,2	0,2	-0,9
Overheid ⁴⁾	2,9	4,0	2,6	2,5	1,8	1,8	1,3
Zorg en overige dienstverlening ⁴⁾	-0,2	-3,8	-2,5	-1,3	3,8	3,7	2,7

¹⁾ Als percentage van de beroepsbevolking. 2003 raming CPB

²⁾ Procentuele jaar op jaar mutaties. Bron: CPB

³⁾ EMU-saldo als percentage van het BBP. 2003 raming CPB

⁴⁾ Toegevoegde waarde tegen constante prijzen, procentuele jaar op jaar mutaties. 2003 gebaseerd op gedeelte jaar

Productie industrie: in oktober even hoog

De Nederlandse industrie heeft in oktober 2003 vrijwel evenveel geproduceerd als in oktober vorig jaar. In het derde kwartaal was de productie nog 1,6% lager dan een jaar eerder. Met name de metaalindustrie laat enige verbetering zien. Na zeven maanden van lagere productie, lag de productie in oktober op hetzelfde niveau als in oktober 2002. De aardolie-, chemische en rubberindustrie heeft het in oktober minder goed gedaan. De productie was weliswaar hoger dan in oktober 2002, maar de toename is sinds februari 2002 niet meer zo klein geweest. De papier- en grafische industrie produceerde in oktober aanzienlijk meer dan een jaar eerder.

Ook ten opzichte van september heeft de industrie in oktober van dit jaar vrijwel evenveel geproduceerd. In het derde kwartaal van 2003 daalde de seizoengecorrigeerde productie nog met 1% ten opzichte van het voorgaande kwartaal.

Consumptie: in derde kwartaal lager

Het volume van de binnenlandse consumptie door huishoudens was in het derde kwartaal 1,7% kleiner dan een jaar eerder. De uitgaven aan duurzame goederen zijn in het derde kwartaal het meest teruggelopen. Het volume ervan was 4,7% kleiner dan een jaar eerder. Vooral aan woninginrichting werd minder besteed. Ook bij kleding, schoenen en huishoudelijke apparaten lagen de uitgaven onder het niveau van het derde kwartaal in 2002. Aan auto's werd nog wel meer besteed dan een jaar eerder. Het volume van de consumptie van diensten was per saldo 0,3% kleiner dan in het derde kwartaal van 2002. Aan huisvesting, zorg, vervoer en communicatie en financiële en zakelijke diensten werd iets meer besteed. Daarentegen lagen vooral de horecabestedingen, met een afname van 5%, ver onder het niveau van het derde kwartaal in 2002.

Gemiddeld over de eerste negen maanden van 2003 werd 0,9% minder geconsumeerd dan in hetzelfde tijdvak van 2002. De terughoudendheid van huishoudens in hun consumptieve bestedingen ging gepaard met flink oplopende spaartegoeden. In deze periode is per saldo al 3 miljard euro meer ingelegd op spaartegoeden dan in de eerste negen maanden van 2002. Dit bedrag komt overeen met bijna 2% van de consumptiewaarde in de eerste drie kwartalen van dit jaar.

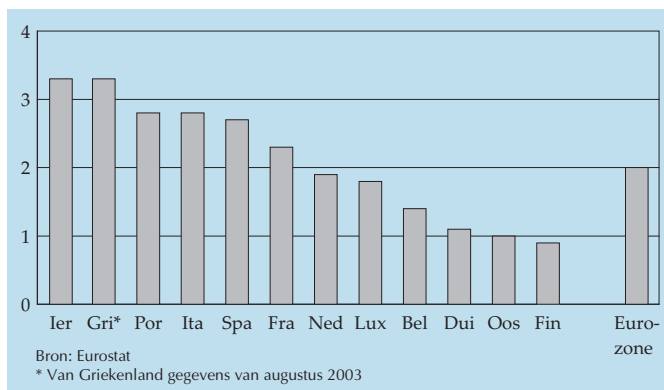
Consumentenprijzen: inflatie in november onveranderd

De inflatie is in november dit jaar uitgekomen op 2,0%. Dat is even hoog als in oktober. Vanaf april dit jaar ligt de inflatie voortdurend op of net boven dit percentage. Frisdranken, bier en wasmiddelen zijn ten opzichte van oktober flink in prijs gedaald. Dit is mede het gevolg van de prijzenoorlog tussen supermarkten die in de tweede helft van oktober uitbrak. De prijzen van voedingsmiddelen en dranken zijn in november met gemiddeld 1,5% gedaald ten opzichte van oktober. Desondanks zijn deze producten nog wel 1,3% duurder dan in november vorig jaar. In oktober 2003 was het verschil met een jaar eerder echter nog 2,4%. De prijsontwikkeling van voedingsmiddelen en dranken had dus een verlagend effect op de inflatie. Daarentegen heeft de prijsontwikkeling van autobrandstoffen een inflatieverhogende invloed gehad. Weliswaar werden benzine en diesel tussen oktober en november 2003 iets goedkoper, maar van oktober op november 2002 daalden deze prijzen sneller. Benzine en diesel waren in november 2003 zo'n 2,5% duurder dan een jaar eerder.

De Nederlandse inflatie volgens de Europese geharmoniseerde norm is van oktober op november gestegen van 1,9 naar 2,0%. De inflatie ligt daarmee 0,2 %-punt onder het gemiddelde in de Eurozone. In

Geharmoniseerde consumentenprijsindex, oktober 2003

Procentuele mutaties t.o.v. voorgaand jaar

Conjunctuurbericht?

Ga naar www.cbs.nl

Vanaf begin januari 2004 staat op de website van het CBS de meest actuele versie van het Conjunctuurbericht.

Dagelijks worden de nieuwste cijfers op conjunctuurgebied opgenomen en toegelicht.

september dit jaar was de inflatie in Nederland voor het eerst sinds mei 2000 lager dan het gemiddelde van de Eurozone. Ook in die maand bedroeg het verschil 0,2 %-punt.

Internationale handel: uitvoer stijgt

De waarde van de uitvoer van goederen is in oktober 1% hoger dan in oktober 2002, de invoerwaarde ligt 4% lager. Zowel de invoer- als de uitvoerprijzen zijn in oktober lager in vergelijking met dezelfde maand een jaar eerder. De toename van de uitvoerwaarde is zeker gezien de iets lagere exportprijzen een goed teken. Deze positieve ontwikkeling blijkt ook uit de Conjunctuurtest industrie: in oktober zijn er volgens de ondernemers meer orders uit het buitenland ontvangen dan in september.

Het handelsoverschot over oktober 2003 is met 3,2 miljard euro ongeveer anderhalf keer zo groot als in oktober van het vorig jaar.

Banen van werknemers: in derde kwartaal minder

Het aantal banen van werknemers was in het derde kwartaal van 2003 bijna 7,5 miljoen. Dat is een afname van 45 duizend ofwel 0,6% in vergelijking met hetzelfde kwartaal een jaar eerder.

Het aantal banen bij het bedrijfsleven en het aantal banen bij de overheid en zorg laten sinds het tweede kwartaal van 2002 een tegenstelde ontwikkeling zien. Het banenverlies in het bedrijfsleven is opgelopen, terwijl er in de zorg en bij de overheid nog steeds banen bijkwamen. Het aantal banen van werknemers in het bedrijfsleven was in het derde kwartaal 128 duizend lager dan een jaar eerder. De grootste dalingen deden zich voor in de financiële en zakelijke dienstverlening en in de industrie. Relatief gezien nam de werkgelegenheid in de bouwnijverheid het sterkst af.

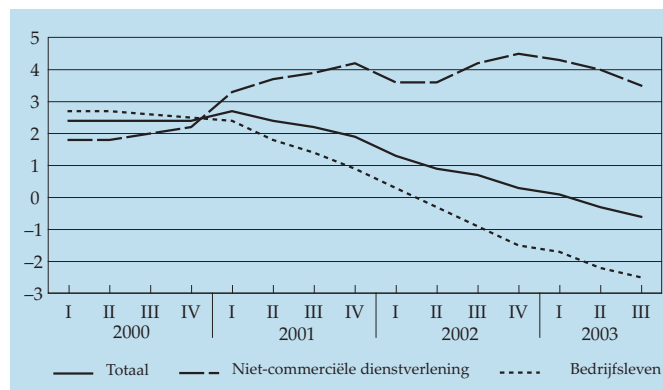
Bij de overheid en in de zorg zijn er in een jaar tijd 83 duizend banen bijgekomen. In deze bedrijfstakken wordt veel in deeltijd gewerkt. Uitgedrukt in voltijdbanen was de stijging van de werkgelegenheid dan ook kleiner dan wanneer gerekend wordt in banen. Het totaal aantal voltijdbanen bij bedrijfsleven, zorg en overheid samen was in het derde kwartaal 1,1% lager dan een jaar eerder, terwijl het aantal banen 0,6% kleiner was.

Werkloosheid: loopt verder op

In de periode september–november 2003 telde ons land gemiddeld 424 duizend werklozen. Dit waren er 109 duizend meer dan in dezelfde periode van vorig jaar. Gedurende de afgelopen drie maanden was gemiddeld 5,7% van de beroepsbevolking werkloos. Een jaar eerder was dit nog 4,2%. Voor seizoeninvloeden gecorrigeerd is de werkloosheid in de periode september–november uitgekomen op 432 duizend personen. Ten opzichte van de voorgaande maand is de voor seizoen gecorrigeerde werkloosheid met 18 duizend gestegen.

Banen van werknemers

Procentuele mutaties t.o.v. een jaar eerder

● **Huidige conjunctuur lijkt op die van begin jaren tachtig**

De eerste versies van het conjunctuurbericht circuleerden begin jaren tachtig binnen het CBS. Toen verkeerde Nederland net als nu in een periode van economische neergang. Het is interessant om te kijken naar overeenkomsten en verschillen tussen de periodes 1980–1983 en 2001–2003. Ondanks de veranderde economische structuur en verschillende achtergronden, lijken veel ontwikkelingen volgens vergelijkbare patronen te verlopen.

Zowel begin jaren tachtig als nu zit het economisch tij tegen. In 1981 en 1982 daalde het BBP; in 1982 zelfs met 1,3%, de sterkste daling sinds de Tweede Wereldoorlog. In beide jaren daalde ook de werkgelegenheid. Vanaf 1983 begon het herstel, hoewel het arbeidsvolume pas later weer toenam. Dit is gebruikelijk, aangezien de arbeidsmarkt meestal achterloopt op de economische ontwikkelingen. De BBP- en arbeidsvolumegroei nemen sinds het einde van de jaren negentig af. Begin 2002 was er nog een minimale groei, maar in 2003 krompen beide grootheden.

Structuur Nederlands economie aanzienlijk veranderd

De Nederlandse economie is in de afgelopen 20 jaar sterk veranderd. Er is meer werk, meer inkomen en relatief minder overheid. Het reële inkomen per hoofd van de bevolking steeg in die periode met een derde, mede omdat de participatiegraad steeg van gemiddeld 62% in 1980–1983 tot gemiddeld 74% in 2001–2002. Het geld wordt ook op een andere manier verdiend. Het aandeel van de nijverheid in het BBP daalde, terwijl dat van de dienstverlening sterk toenam. Dit komt voornamelijk door de sterke groei van de financiële en zakelijke dienstverlening. Afgemeten aan de grotere begrotingstekorten was de financiële situatie van de overheid begin jaren tachtig slechter dan in 2003. De staatsschuld steeg snel, maar was in verhouding tot het BBP toen ongeveer net zo groot als nu. De collectieve lastendruk is iets gedaald, volgens berekeningen van het CPB van gemiddeld 43% van het BBP begin jaren tachtig tot een kleine 40% op dit moment.

Overeenkomsten en verschillen in economische ontwikkelingen

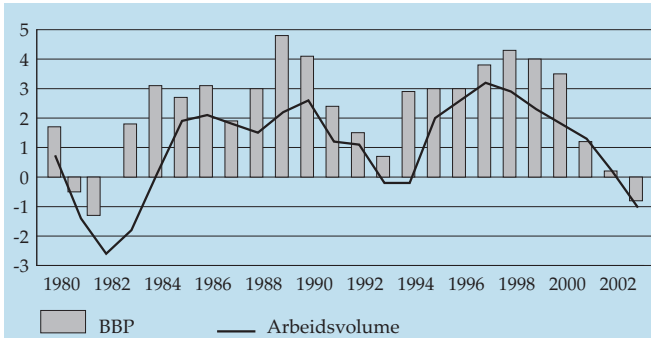
Aan de bestedingenkant van de economie zijn er duidelijke overeenkomsten in de patronen, maar belangrijke verschillen in de niveaus van de mutaties. In beide periodes gaan de investeringen duidelijk door een dal, met toenemende en weer afnemende krimp. Bij de export volgt zowel toen als nu beperkte krimp op jaren van afnemende groei. De overheidsconsumptie blijft groeien, maar steeds minder hard. Wel is het zo dat de investeringen en de consumptie van de huishoudens op dit moment veel minder sterk dalen dan begin jaren tachtig. Ook blijft de toename van de overheidsconsumptie nu op een hoger niveau. Dit verklaart waarom de BBP-daling begin jaren tachtig sterker was dan nu. Aan de productiezijde van de economie zijn meer verschillen zichtbaar. De ontwikkeling van de nijverheid verloopt in beide periodes wel volgens een vergelijkbaar patroon, toenemende krimp volgend op een beperkte stijging, maar de krimp was begin jaren tachtig veel groter. In 2003 is het juist de commerciële dienstverlening die relatief sterk krimpt. Dit weegt extra zwaar omdat het belang van de dienstverlening voor de Nederlandse economie is toegenomen. Opvallend is dat de zorgsector gedurende de hele periode begin jaren tachtig kromp, terwijl deze op dit moment juist continu blijft groeien.

Op het monetaire vlak zijn de ontwikkelingen vergelijkbaar; zowel de inflatie als de lange rente dalen in beide periodes. Tussen 1980 en 1983 waren beide echter wel veel hoger dan de afgelopen jaren. Ook internationaal zijn de omstandigheden anders, de relevante wereldhandel groeit tussen 2001 en 2003 sneller dan in '80-'83. Hier tegenin werken weer de sterkere stijging van de arbeidskosten per eenheid product en van de reële effectieve wisselkoers. Deze laatste twee grootheden zijn belangrijk voor het concurrentievermogen van de Nederlandse industrie. Op de arbeidsmarkt tenslotte zijn in beide periodes een stijgende werkloosheid en een afname van het aantal vacatures te zien. Wel verlopen deze ontwikkelingen de afgelopen jaren veel gematigder. Dit is waarschijnlijk een teken dat de arbeidsmarkt op dit moment relatief nog steeds krappere is.

De vraag is nu, met welk moment begin jaren tachtig de huidige situatie het beste te vergelijken is: 1981 of 1982, het jaar aan de vooravond van het herstel.

BBP en arbeidsvolume

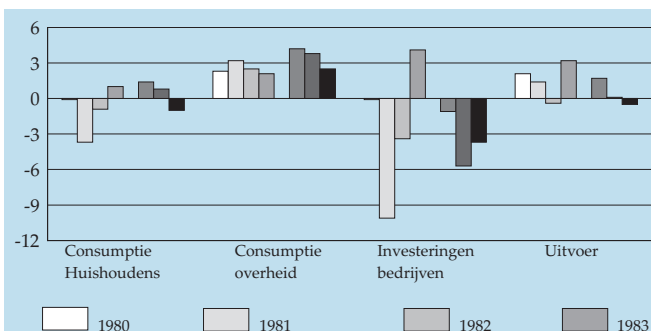
Procentuele volumemutaties t.o.v. voorgaand jaar

2003: BBP gebaseerd op CPB voorspelling, arbeidsvolume op eerste twee kwartalen

Bestedingen

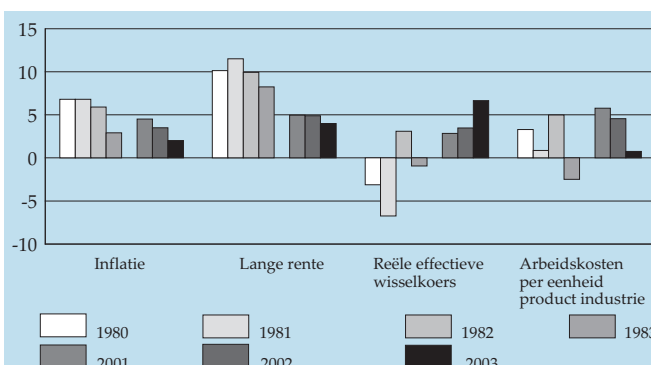
Procentuele volumemutaties t.o.v. voorgaand jaar

2003 op basis van eerste drie kwartalen

Inflatie, lange rente, wisselkoers en arbeidskosten

Procentuele mutatie t.o.v. voorgaand jaar (m.u.v. lange rente)

Bron: CPB, OESO

Aandelen bedrijfstakken in het BBP (marktprijzen)

Procenten

